

доцент кафедри цивільного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Никифорак В.М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАХОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Одним із унікальних за своєю природою засобів захисту законних прав та інтересів суб'єктів цивільного права є страхування. На відміну від визначених чинним Цивільним кодексом України способів забезпечення належного виконання зобов'язання, до яких страхування до речі не належить, останнє покликане не просто захищати майнові інтереси заінтересованих осіб, але й відновлювати їх попереднє майнове становище чи стан здоров'я, а іноді навіть попереджувати виникнення надзвичайних збитків. Більшість договірних засобів забезпечення належного виконання зобов'язання носять акцесорний характер і не можуть існувати самостійно. В свою чергу страхування є самодостатнім, надійним, ефективним механізмом, який може виконувати як функцію забезпечення зобов'язання, так і функцію захисту від протиправних дій третіх осіб чи надзвичайних явищ природи. Отож, причини появи страхування є очевидними. Проте метою даного наукового дослідження є визначення методологічних основ страхового права України.

Відзначимо, що питання, пов'язані із страхуванням, а саме його виникненням, механізмом дії, класифікацією його видів, останнім часом все більше привертають увагу науковців. Ґрунтовні дослідження з даного питання були здійснені М.І.Брагінським, В.Д.Ларічевим, К.І.Пиловим, В.К.Райхером, В.І.Серебровським, Ю.Б.Фогельсоном, М.Я.Шиміною та ін. Не менш вагомий внесок у наукову розробку проблеми страхування склали праці таких відомих вчених-юристів з загальних питань теорії цивільного права, як: А.М.Белякової, М.І.Брагінського, С.М.Братуся, П.А.Варула, В.В.Вітрянського, О.О.Красавчікова, О.Е.Лейста, В.В.Луця, М.С.Малеїна,

Г.К.Матвеева, В.А.Ойгензіхта, Й.О.Покровського, І.С.Самощенко, А.П.Сергеева, В.О.Тархова, Ю.К.Толстого, М.Х.Фарукшина, Я.М.Шевченко та ін. Питанням здійснення окремих видів страхування свої праці присвятили Т.Г.Александрова, В.Д.Базилевич, К.С.Базилевич, О.Д.Заруба, О.Б.Крутік, О.В.Мещерякова, Т.В.Нікітіна, І.В.Орлова, А.П.Плешков, В.Г.Ульяніщев, Е.А.Уткін, В.В.Шахов, І.Е.Шинкаренко та ще ряд інших авторів. Подібна увага зі сторони науковців до досліджуваного питання аж ніяк не заперечує можливість здійснення подальшого наукового пошуку у галузі страхування, а навпаки свідчить про надзвичайну актуальність страхування, як правового механізму захисту майнових прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Від моменту свого виникнення страхування спрямоване на захист законних прав та інтересів не лише тих осіб, які перебувають у певних договірних відносинах, але й усіх суб'єктів цивільних правовідносин, які можуть зазнати суттєвих збитків від негативних подій у їхньому житті та діяльності. Досліджуючи витoki страхування, більшість учених-правознавців сходяться на тому, що навіть у своїх первинних формах існування страхування завжди було спрямоване в першу чергу на охорону прав та інтересів осіб, і вже як наслідок, – на компенсацію збитків у разі настання негативних подій (страхових випадків).

У процесі свого багатовікового історичного розвитку страхування виробило основоположні принципи, на підставі яких сьогодні формуються всі страхові правовідносини. Серед найважливіших з них, які безпосередньо характеризують страхування як надійний механізм захисту та відновлення порушених прав та інтересів, виділимо такі: принцип страхового інтересу, принцип реального відшкодування збитків та принцип суброгації.

Аналізуючи зміст принципу страхового інтересу, необхідно виходити з того, що страхування спрямоване на захист лише законних прав та інтересів. У зв'язку із цим статтею 980 Цивільного кодексу України та статтею 4 Закону України «Про страхування» визначено, що предметом страхування можуть бути лише ті майнові інтереси, які не суперечать чинному

законодавству і пов'язані з: 1) життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування); 2) володінням, користуванням та розпорядженням майном (майнове страхування); 3) відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

Досліджуючи питання страхового інтересу, яким і повинен, до речі, володіти страхувальник при укладенні договору страхування, ми цілком погоджуємось із позицією тих науковців, які стверджують, що в якості предмета страхування можуть виступати лише майнові інтереси осіб, і в жодному разі не конкретні об'єкти матеріального світу [14, с.11-12; 15, с.212]. Втім, треба зауважити, що ще наприкінці XIX, початку XX ст. з такою позицією погоджувалися далеко не всі. Так, російський правознавець С.Е.Ліон визначав інтерес як можливість отримати (чи не отримати) від речі певну вигоду. Тому, на його думку, можливим було лише страхування реально існуючих речей, а страхування інтересу суперечило основним загальноприйнятим положенням договору страхування [6, с.2-4].

Ми ж, зі свого боку, вважаємо, що Закон України «Про страхування» правильно визначив предмет страхування, тому що безпосередньо ні життя, ні здоров'я, ні навіть майно застрахувати не можна. Застрахувати можна лише майнові інтереси осіб, пов'язані з життям, майном або відповідальністю. Укладаючи договір страхування і сплачуючи страхову премію, страхувальник має на меті забезпечити власний законний майновий інтерес, а саме – отримати по можливості повну грошову компенсацію (зокрема при особистому та майновому страхуванні) або ж зберегти (відновити) попередній майновий стан шляхом перекладення обов'язку відшкодування завданих страхувальником збитків на страховика (при страхуванні відповідальності).

Як видно із вищенаведеного, страхування цивільної відповідальності переслідує особливу мету. На відміну від майнового страхування (де страхуванню підлягають конкретні майнові інтереси фізичних і юридичних

осіб, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, тобто з ризиком його пошкодження, втрати чи знищення), і особистого страхування (коли предметом страхування виступають майнові інтереси на випадок настання певних подій, пов'язаних з життям застрахованих осіб), безпосередньою метою страхування цивільної відповідальності є захист майнових інтересів потенційних заподіювачів шкоди.

У літературі панує також інша думка, згідно з якою страхування відповідальності покликане, перш за все, забезпечувати інтереси потерпілих осіб. Можливо, ця думка і виправдана з соціальної позиції [18, с.35], але, на наш погляд, вона не витримує критики, якщо ми розглядаємо страхування відповідальності як цивільні правовідносини. Договір укладається особою, яка має власний майновий інтерес. Щоб задовольнити його, необхідно сплачувати страхові премії. Тому навряд чи страхувальник при виникненні зобов'язальних відносин піклується про «благо» невідомих йому третіх осіб. Отже, страхування цивільної відповідальності є гарантією збереження майнових благ осіб, діяльність яких пов'язана із підвищеним ризиком заподіяння шкоди, у разі виникнення у них обов'язку відшкодувати шкоду третім особам [10, с.59]. В цьому полягає страховий інтерес, під яким слід розуміти матеріальні витрати, яких би зазнав страхувальник у випадку заподіяння ним шкоди третім особам, якби його цивільна відповідальність не була застрахована [21, с.11]. Зрозуміло, що законодавець при впровадженні обов'язково страхування не піклується про приватні інтереси, тобто інтереси окремих осіб, проте внаслідок укладення договору страхування відповідальності все ж таки досягається подвійна мета [2, Ст.3].

Не менш важливий для страхування принцип реального відшкодування збитків. Страхова сума в договорі страхування визначає граничний розмір зобов'язань страховика з виплати грошової компенсації. При цьому кожний із трьох видів страхування має свій специфічний порядок визначення страхової суми.

Наприклад, особисте страхування характеризується цілковитою свободою сторін у визначенні розміру страхової суми. Справа в тому, що ні життя, ні здоров'я особи оцінити неможливо. Саме тому розмір страхової суми за договором особистого страхування найчастіше залежить винятково від фінансового становища страхування і, набагато рідше, від фінансового становища страховика. Водночас зауважимо, що в повній мірі таке правило стосується лише страхування життя, яке суттєво відрізняється від інших видів особистого страхування своїм накопичувальним характером. Саме за договорами страхування життя розмір страхової суми завжди прямо пропорційно залежить від розміру та кількості сплачених страхувальником страхових внесків, а також від терміну дії самого договору.

При здійсненні майнового страхування страхова сума визначається страховою (дійсною) вартістю майна або її частиною і за жодних умов не може перевищувати таку вартість. Законом заборонене так зване «подвійне» незаконне майнове страхування. Іншими словами мова йде про страхування одного предмета одночасно в кількох страхових компаніях на повну його вартість. При цьому від страховиків приховується інформація про те, що існують і інші діючі договори страхування щодо даного предмета (а це є прямим порушенням вимог закону [3, Ст.21 п.3]). Наслідком такого шахрайства може бути, як мінімум, виплата всіма страховиками лише дійсної вартості застрахованого майна, або ж як максимум – відмова всіх страховиків у виплаті страхової суми за фактом приховання правдивих відомостей про предмет страхування та діючі щодо нього договори страхування, а також створення перешкод для з'ясування причин настання страхового випадку.

На відміну від майнового страхування, при страхуванні цивільної відповідальності сторони встановлюють у договорі граничну суму відшкодування – ліміт відповідальності страховика (подібний термін вперше використаний у Законі України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р.). Справа в тому, що визначити наперед розмір шкоди, яка може

бути заподіяна страхувальником третім особам, тобто «встановити точний розмір страхового інтересу ... неможливо» [12, с.93]. Тому при укладенні договору страхування цивільної відповідальності еквівалентом страхової суми береться середня ймовірна величина збитків, які можуть бути заподіяні, наприклад джерелом підвищеної небезпеки, за певний період на певній території.

Можливо, одним із найспецифічніших принципів страхування є суброгація. Саме поняття суброгації запозичене зі страхового законодавства європейських країн. Зокрема, в англійській системі права принципи здійснення суброгації нерозривно пов'язані з договором страхування, в якому можуть обумовлюватись різні особливості переходу прав. Підставою виникнення суброгаційних взаємовідносин є згода страхувальника і страховика, яка укладається при виплаті страхового відшкодування або визнанні страхового випадку. Такі відносини, згідно із законом, можуть виникати лише при майновому страхуванні. Втім мусимо зазначити, що французьке право іноді допускало виникнення права вимоги страховика до заподіювача шкоди також при страхуванні від нещасних випадків [8, с.41]. До наведеного можна додати твердження Р.Саватьє про те, що «будь-яке право вимоги може бути передане, якщо воно стосується грошей, передання речей або виконання робіт, за винятком тих, які невіддільні від особистості кредитора» [16, с.372].

Як невід'ємний та необхідний принцип у страхуванні, суброгація відіграє дуже важливу роль. Страхування – це вид цивільно-правових відносин, що спрямований на захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків. Якщо страхові випадки носять об'єктивний (не залежний від волі та дій осіб) характер, то питання про суброгацію не виникає взагалі, оскільки немає винних у заподіянні шкоди осіб (наприклад, стихійне лихо). Якщо ж настання страхового випадку було зумовлене винними діями окремих суб'єктів цивільного права, то в такому разі механізм страхування повинен мати в своєму арсеналі засіб, який

здатний або самостійно реагувати на неправомірні дії заподіювачів шкоди, або забезпечити перехід до цивільно-правової відповідальності як універсального механізму «майнового виховання» [9, с.260-261]. Ця обставина й обґрунтовує необхідність існування в страхових правовідносинах механізму суброгації.

У зв'язку з тим, що за договором майнового страхування страховик виплачує страхове відшкодування страхувальникові чи вигодонабувачеві та після цього отримує право вимоги до винної в заподіянні збитків особи, можна стверджувати наступне. Під час реалізації механізму суброгації виникає ціла система правовідносин між трьома суб'єктами: 1) страховиком; 2) особою, винною в заподіянні шкоди; 3) страхувальником (вигодонабувачем). Для кожного з них суброгація має окреме значення і переслідує різні цілі.

Для страховика суброгація являє собою безумовний інтерес, оскільки забезпечує повернення виплачених страхових сум (відшкодування). Отримані у такий спосіб суми зараховуються до доходів страховика, знижуючи таким чином його економічні збитки. Слід відзначити, що подібна економічна мета страховика піддавалася критиці деякими вченими-правознавцями. Наприклад, позиція відомого дослідника страхових правовідносин В.І.Серебровського з приводу можливості страховика отримати відшкодування від винної особи виглядала таким чином: «не може бути, на нашу думку, оправданим право регресу ще й тому, що за взятий на себе ризик страховик уже отримав винагороду (премію). А висуваючи вимогу до заподіювача шкоди, страховик може отримати (включаючи отримані ним премії) навіть більше того, ніж він сам виплатив страхувальникові» [17, с.548].

Та якщо притримуватися подібної позиції, то можна прийти до неприйняттого висновку про відсутність ризику у страховика за договором майнового страхування, виходячи з того, що він у будь-якому разі зможе після настання страхового випадку та виплати страхового відшкодування,

компенсувати свої витрати за рахунок заподіювача шкоди. Справа в тому, що спроби стягнення сум, право на які переходить у порядку суброгації, не завжди мають судову перспективу. Наприклад, майна, яке належить боржникам – фізичним особам, може виявитись недостатньо для покриття відшкодованих за договором страхування збитків. Можливо, що необхідне буде подання цивільного позову в кримінальному процесі. У деяких випадках відповідальність боржника взагалі обмежується законодавчо визначеними лімітами. Так, відповідно до ст.22 Конвенції для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень від 12.10.1929 р. (зі змінами від 28.09.1955 р.), відповідальність міжнародного повітряного перевізника за шкоду, заподіяну багажу та вантажу, обмежується, виходячи з розрахунку еквіваленту 20 дол. США за 1 кг [19, с.129-130]. У решті-решт, багато страхових випадків за договорами майнового страхування носять суто об'єктивний характер і відповідальних осіб узагалі немає, а отже, неможлива і суброгація.

Стосовно заподіювача шкоди механізм суброгації переслідує по-суті аналогічну до цивільно-правової відповідальності мету, а саме: компенсувати збитки (але вже не потерпілій особі, а страховикові), а отже, у такий спосіб покарати і виховати винну особу. Окремі дослідники, зокрема Ю.Б.Фогельсон, обґрунтовують необхідність суброгації вимогами справедливості [20, с.86]. Справедливість вимагає безпосереднього відшкодування винною особою, завданих нею збитків, при цьому немає значення кому саме: страхувальникові чи страховикові (але вже в порядку суброгації).

Особливе значення принцип суброгації має для страхувальника. З приводу так званого «стримуючого характеру» суброгації дуже влучно висловився М.І.Брагінський. На його думку, суброгація перш за все виражає вимогу, яка є в основі майнового страхування: не допустити перетворення страхування в джерело безпідставного збагачення. «Таке перетворення відбудеться, зокрема, якщо страхувальник при загибелі чи пошкодженні

застрахованого майна зможе отримати суму, рівнозначну зазначеним збиткам, двічі: від того, дії якого стали причиною настання страхового випадку, і від свого контрагента за договором страхування – страховика» [4, с.150]. Уникнути таких наслідків можна, якщо визнати, що задоволення вимоги страховиком тягне автоматичне припинення зобов'язання, яке виникло між потерпілим і заподіювачем шкоди. Однак це потягне за собою безкарність правопорушення, вчиненого останнім.

Вищенаведене дає можливість стверджувати, що суброгація уявляє собою оптимальний спосіб вирішення проблеми співвідношення відшкодування шкоди потерпілій особі та відповідальності правопорушника. Завдяки передбаченому нею переходу прав задоволеними виявляються інтереси всіх трьох учасників відповідних правовідносин.

Відзначимо, що всі правові норми з урегулювання суброгаційних відносин мають імперативний характер. Це означає, що сторони в договорі майнового страхування не можуть за власним бажанням скасувати право страховика на суброгацію. На відміну від вітчизняного цивільного законодавства, Цивільний кодекс Російської Федерації (ст.965) дозволяє вилучити з договору страхування вказане право страховика. Необхідність такого вилучення може бути викликана кон'юнктурними розрахунками страхувальника, зацікавленого в укладенні вигідного договору зі своїми клієнтами. У російській страховій практиці досить часто суброгаційні права страховиків вилучаються з договорів страхування виставкових експонатів, витворів мистецтва, оскільки організаторам виставок, салонів чи вернісажів, відповідальним за збереження довірених їм об'єктів, важко чи взагалі неможливо встановити особу, винну в заподіянні збитків [7, с.557]. Але в будь-якому разі, нікчемною буде визнана угода сторін про відмову від суброгації при наявності умислу заподіювача шкоди, оскільки протилежне суперечило б загальним принципам цивільно-правової відповідальності за навмисне заподіяння шкоди.

Досить часто на практиці страховики стикаються із ситуацією, коли страхувальник, отримавши страхове відшкодування, висуває позов про відшкодування завданої шкоди до винної особи. Зрозуміло, що остання по суті не може відмовити страхувальникові, посилаючись на те, що страхувальник уже отримав компенсацію, завданих йому збитків. У зв'язку з цим страховик має право вимагати від страхувальника повернення необґрунтовано одержаних сум на підставі п.4 ст.26 Закону України «Про страхування», де зазначено, що страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування, якщо страхувальник вже отримав повне відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної у їх заподіянні. Останнє зумовлено одним із основних принципів страхування, сутність якого полягає в тому, що страхування не може бути засобом збагачення страхувальника. Воно покликане лише компенсувати його збитки.

В окремих випадках реалізація права вимоги до особи, винної за збитки, може стати неможливою з вини страхувальника, якщо ним порушені строк чи порядок пред'явлення претензій і позовів, не зібрані необхідні документи або з його вини не встановлена особа, відповідальна за збитки. Такі обставини слугують підставою для відмови страховика у виплаті страхового відшкодування.

Дискусійне в наукових колах питання співвідношення понять «суброгація», «регрес» і «цесія». Стосовно порівняння понять «суброгація» та «регрес» позиції окремих науковців розходилися в тому, чи є суброгація самостійною у відношенні до регресу моделлю, чи тільки його різновидом. На думку одних учених, суброгація вкладалася в загальне уявлення про регрес. Наприклад, ототожнення понять суброгація та регрес зустрічається у працях Г.Ф.Шершеневича [22, с.425] та В.І.Серебровського [17, с.547]. У працях І.Б.Новіцького суброгація явно виходила за межі розуміння регресу [11, с.94].

На наш погляд, вірною є оцінка природи суброгації незалежно від регресу. Різниця між регресом та суброгацією принципова. Суттєва

відмінність полягає в тому, що регрес передбачає існування двох зобов'язань: перше – головне, яке виконує третя особа, і друге – те, яке виникає на підставі й у зв'язку з виконанням першого, тобто похідне (регресне) зобов'язання. Врахування сталої термінології «перехід до страховика прав страхувальника», яка використовується як в Законі України «Про страхування», так і в Цивільному кодексі України, також не дозволяє змішувати «перехід» наявного права (суброгація) і виникнення нового права (регрес).

На відміну від регресу, при суброгації не виникає нових правовідносин: має місце правонаступництво в уже існуючому на момент виплати страхового відшкодування зобов'язанні [8, с.41]. Справа в тому, що чинний Цивільний кодекс України не розглядає перехід до страхової організації прав страхувальника щодо особи, винної в заподіянні збитків у якості правонаступництва. До прийняття у 1995 році Кодексу торговельного мореплавства (статтею 269 якого визначено сутність суброгації в морському страхуванні) та у 1996 році – Закону України «Про страхування» (ст.27), вважалося, що виконання обов'язку з виплати страхового відшкодування (який впливає з договору страхування майна) породжувало нове, регресне зобов'язання, що має свій вияв при виконанні зобов'язання замість іншої особи і спрямоване на повернення сум, раніше сплачених за боржника. А Цивільний кодекс України містить норму, відповідно до якої право особи, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою (тобто право зворотної вимоги), іменується регресом [1, Ст.1191].

Формальна різниця між суброгацією та регресом полягає також у тому, що в законодавстві передбачені різні моменти початку перебігу строку позовної давності для цих двох різних механізмів. Відповідно до п.6 ст.261 Цивільного кодексу України, за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається з дня виконання основного зобов'язання, тобто з моменту, коли безпосередньо виникає регресне зобов'язання. А ось зміна сторін у зобов'язанні, згідно зі статтею 262 Цивільного кодексу України не

змінює порядку обчислення та перебігу позовної давності. Тобто страховик повинен обчислювати цей строк не з моменту виплати страхового відшкодування, а з моменту, коли страхувальник чи вигодонабувач дізнались або повинні були дізнатися про порушення свого права.

Водночас суброгацію необхідно відрізнити і від цесії. За загальним правилом уступка вимоги завжди передбачає наявність угоди, на підставі якої першопочатковий кредитор передає право вимоги новому кредитору. Уступка вимоги ніколи не вчиняється сама по собі, тільки заради того, щоб передати право попереднього кредитора новому. На відміну від цесії, підставою для заміни кредитора при суброгації є не угода [13, с.262], а особливий юридичний склад: настання страхового випадку і виплата страхового відшкодування. Перехід прав до страховика відбувається незалежно від згоди суб'єктів первинного правовідношення, тобто – за законом. Саме тому відсутність згоди зі сторони боржника в основному зобов'язанні не може слугувати підставою недопустимості переходу прав страхувальника.

Можливість застосування механізму суброгації обмежується законодавством рамками майнового страхування. Таким чином, враховуючи ту обставину, що Законом України «Про страхування» передбачено існування трьох видів страхування: особистого, майнового страхування та страхування відповідальності, а також виходячи з буквального змісту ст.27 вказаного Закону, можна зробити висновок про недопустимість застосування суброгації в особистому страхуванні та страхуванні відповідальності. В особистому страхуванні механізм суброгації дійсно неможливо застосувати у зв'язку із тим, що ст.515 Цивільного кодексу України не допускає заміни кредитора у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Зовсім протилежна, і далеко не безспірна ситуація щодо можливості застосування суброгації складається при страхуванні цивільної

відповідальності, яке до 1996 року взагалі не виділялося як окремий самостійний вид, а входило до складу майнового страхування. Як ми вже з'ясували законодавство не допускає перехід від одних осіб до інших вимоги про відшкодування шкоди, викликані ушкодженням здоров'я або заподіянням смерті. Відповідно суброгації при настанні страхових випадків, пов'язаних із заподіянням шкоди особі, не відбувається. Отже, на підставі викладеного можна прийти до висновку, що при страхуванні відповідальності суброгація можлива лише в разі заподіяння шкоди майну фізичних чи юридичних осіб. Після виплати страхового відшкодування страховик стає правонаступником потерпілої особи (вигодонабувача) і набуває право вимоги до винної в заподіянні збитків особи. Перехід права від страхувальника неможливий, оскільки необхідна наявність зобов'язання. Право вимоги до заподіювача шкоди, яким виступає сам страхувальник, автоматично припиняється внаслідок збігу кредитора і боржника в одній особі.

Страхування відповідальності не може бути засобом, щоб відкупитися від відповідальності за винні дії. Саме тому в окремих випадках страховик усе ж таки наділений правом вимагати від страхувальника повернення страхового відшкодування, але це вже не буде ні регресна вимога, ні суброгація, а санкція за порушення умов договору страхування: страхове відшкодування не виплачується, якщо страховий випадок був зумовлений навмисними діями [5, с.234] чи бездіяльністю або навіть умисним злочином страхувальника чи інших зацікавлених осіб [3, Ст.26 пп. 1, 2] (вигодонабувачів). Подібний порядок вирішення питання застосовується страховими компаніями багатьох зарубіжних країн. Наприклад, в Італії страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування не лише за наявності навмисних дій страхувальника, але й при його грубій необережності [23, Р.117-127].

Отже, суброгація в страхуванні – це особливий правовий механізм, що забезпечує перехід права вимоги, яке виникає у страхувальника або особи,

що отримала страхове відшкодування, до винної в заподіянні збитків особи. Багато питань, що з'являються під час реалізації принципу суброгації в страхуванні обумовлюють необхідність серйозного теоретичного дослідження, оскільки їх вирішення на підставі істинної правової природи відносин, які виникають після страхової виплати, може зняти багато практичних проблем.

Висновки. В рамках даного наукового дослідження зроблена спроба визначення не стільки фундаментальних категорій страхового права, скільки обґрунтування специфічних принципів, властивих виключно страхуванню. Серед таких були виділені принцип страхового інтересу, принцип реального відшкодування збитків та принцип суброгації. Кожен із досліджених принципів розкриває особливу сторону страхування, відмінну від будь-якого іншого виду цивільно-правових відносин. Так, наприклад, принцип страхового інтересу з одного боку вказує на можливість страхування лише законних інтересів, а з іншого – на неможливість безпосереднього страхування життя особи, її майна тощо. Справа в тому, що страхування не спроможне захистити ані життя особи, ані її здоров'я. Своєю метою воно має виключно надання грошової компенсації потерпілій особі (страхувальникові або іншій визначеній ним особі) в разі настання страхового випадку. Іншою особливістю страхування є неможливість збагачення особи страхувальника за рахунок укладення договору, адже страхові відшкодування здійснюються винятково в разі настання страхового випадку, тобто при заподіянні шкоди особі або її майну. При відсутності такої події у страховика взагалі не виникає обов'язку щодо виплати страхової суми. В цьому і полягає специфіка страхування. Нарешті найособливішим принципом страхування є суброгація, яка відмінна і від регресу, і від цесії. При нормативному закріпленні суброгації законодавець переслідував подвійну мету: з одного боку страхування швидко та надійно відновлює майнові інтереси страхувальника чи вигодонабувача, а з іншого – запобігає випадкам уникнення цивільно-правової відповідальності осіб, винних у заподіянні

шкоди страхувальникові. Отримуючи страхове відшкодування від страховика, страхувальник по суті більш не має претензій до винної особи, оскільки всі збитки йому вже відшкодовані. І ось тут виникає необхідність застосування суброгації як особливого механізму, який передбачає перехід права вимоги щодо стягнення заподіяних збитків від страхувальника до страховика.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. – К.: Атіка, 2003. – 416 с.
2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України(ВВР). – 2005. – №1 від 07.01.2005. – Ст.1.
3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. в редакції Закону України від 04.10.2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 205 від 7 листопада.
4. Брагинский М.И. Договор страхования. – М.: Статут, 2000. – 174 с.
5. Введение в шведское право / Отв. ред. Крылов Б.С. – М.: Юридическая литература, 1986. – 341 с.
6. Договоръ страхования по русскому праву. Изсльдование кандидата правъ С.Е.Ліона. – М.: Товарищество «Печатня С.П.Яковлева», 1892. – 85 с.
7. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части второй (постатейный). Изд. 3-е, испр. и доп. / Руководитель авт. кол-ва и отв. ред. проф. О.Н.Садиков. – М.: Юридическая фирма КОНТРАКТ; ИНФРА-М, 1998. – 799 с.
8. Михеев В. Суброгация в страховом праве России // Страховое дело. – 2000. – № 11. – С.41-45.
9. Никифорак В.М. Принцип суброгації в страхуванні // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 21. – К.:

Ин-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 2003. – С.260-265.

10. Никифорак В.М. Сучасний стан обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 478: Правознавство. – Чернівці, 2008. – С.58-63.
11. Новицкий И.Б. Регрессные обязательства между социалистическими хозяйственными организациями. – М.: Юр. лит., 1952. – 184 с.
12. Потяркин Д.Е. Интерес в страховании // Государство и право. – 1998. – № 4. – С.89-93.
13. Почуйкин В.В. Уступка права требования в гражданском праве // Актуальные проблемы гражданского права: Сборник статей. Вып. 4. / Под ред. М.И.Брагинского. – М., 2002. – С.262.
14. Пылов К.И. Страхование правоотношение по советскому гражданскому праву и проблемы его совершенствования. – Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М.: МГУ, 1987. – 18 с.
15. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования. – Москва-Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1947. – 282 с.
16. Саватье Р. Теория обязательств. Юридический и экономический очерк. /Пер. с франц. Р.О.Халфиной. – М.: Прогресс, 1972. – 441 с.
17. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. – М.: Статут, 1999. – 567 с.
18. Слепнев А. Оптимальная модель закона об обязательном страховании автогражданской ответственности с учетом современной практики страхового дела и экономической ситуации в России // Страховое дело. – 2000. – №10. – С.35-40.
19. Справочник по страховому бизнесу / Под ред. Уткина Э.А. – М.: ЭКМОС, 1998. – 416 с.
20. Фогельсон Ю.Б. Введение в страховое право. – М.: Издательство БЕК, 1999. – 264 с.

21. Чапічадзе Я. Об'єкт страхових правовідносин // Підприємство, господарство і право. – 2006. – №6. – С.10-12.
22. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. II. – СПб., 1908. – 625 с. (Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. 2. Товар. Торговые сделки. – М.: Статут, 2003. – 480 с.)
23. Alpa, Guido. L'assurance de responsabilite civile du professionnel en droit italien // Rev. intern. de droit compare. – P., 1993. – A. 45, № 1. – P.117-127.